

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTO

LAUSUNTO 2006:13

Hakija A:n käräjäoikeus
Asia Kirjallisen tekstin siteeraaminen
Annettu 15.09.2006

LAUSUNTOPYYNTÖ

Tekijänoikeusneuvostolle esitetyt kysymykset

A:n käräjäoikeudessa on vireillä tekijänoikeusrikkomusta koskeva asia. Käräjäoikeus selvittää, onko asiassa tapahtunut tekstien lainaaminen ollut laillista vai lainvastaista. Väitetyn rikoksen tekoaika on 5.10.2004 ja tekopaikka X.

A:n käräjäoikeus pyytää tekijänoikeusneuvostoa lausumaan seuraavista seikoista:

-Onko teksti, joka on lainattu suojattua? Onko B säätiön taholta joku henkilö omalla luovalla toiminnallaan aikaansaanut perustekstit, jotka on julkaistu B säätiön nettisivuilla?

-Onko YY -esitteeseen valmistettu kappale jonkun suojatusta kirjallisesta teoksesta vai ei? Ovatko YY -esitteen tekstit sellaiset, että kyseessä on kappaleen valmistaminen aikaisemmasta teoksesta?

-Täyttävätkö lainauksen kohteena olleet lauseet teoskynnyksen?

Selostus asiasta

A:n käräjäoikeuden pöytäkirjan syytekohtaan mukaan vastaajien NN:n ja MM:n epäillään tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta rikkoneen B säätiölle kuuluvaa tekijänoikeutta PP:n kirjaan, johon sisältyviä kirjoituksia on ollut julkaistuna B säätiön verkkosivuilla. PP on luovuttanut kirjan tekijänoikeudet B säätiölle.

NN on syytteen mukaan toimittajana kopioinut ja MM julkaisusta vastaavana toimittajana hyväksynyt useita suoria lainauksia verkkosivuilta YY -julkaisuun, jonka on julkaissut C Oy. Julkaisun kulttuurimatkailuosuuden esittelyyn käytetty teksti koostuu osin suorista lainauksista PP:n teksteistä. Tekstien kopiointi ja hyödyntäminen on tehty luvatta ja ilman lähdeviittauksia.

Vastaajat ovat kiistäneet syytteen. Vastaajat ovat katsoneet että asianomistajan nettisivut eivät muodosta sellaista itsenäistä ja omaperäistä teosta, mitä tarkoitetaan tekijänoikeuslain 1 §:ssä. Kysymyksessä ei näin ollen ole sellainen kirjallinen teos, jota suojataan tekijänoikeuslailla. Vaikka kyseessä olisikin teos, ei yksittäiseen teokseen sisältyvä tieto saa suojaa, vaan on vapaasti käytettävissä. Joka tapauksessa vastaajat katsovat, että heillä on ollut TekijäL 22 §:n mukainen sitaattioikeus; vastaajien julkaisussa on 40 sivua ja väitetyjä lainauksia sisältyy ainoastaan viidelle sivulle. Asiassa on prof. Rainer Oesch antanut vastaajan pyynnöstä asiantuntijalausunnon.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

Tekijänoikeusneuvosto soveltaa tekijänoikeuslakia tekohetken 5.10.2004 mukaisena.

Teoksen käsitteestä ja tekijänoikeudesta

Tekijänoikeuslain (404/1961) 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on teoksen tekijänoikeus. Teos voi ilmetä myös muulla tavalla kuin lain esimerkkiluettelon mukaisena teoslajina. Pykälän 2 momentin mukaan selittävää piirustusta ja tietokoneohjelmaa suojataan kirjallisena teoksena.

Teoksella tekijänoikeudellisessa merkityksessä tarkoitetaan henkisen luomistyön tuotetta. Kirjallinen tai taiteellinen tuote on tekijänoikeudella suojattu, jos sitä voidaan pitää tekijänsä luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tällöin se niin sanotusti ylittää teoskynnyksen eli on tekijänoikeuslain tarkoittama teos. Suojan edellytyksenä ei ole muita erityisiä vaatimuksia. Esimerkiksi tuotteen kirjallisella tai taiteellisella tasolla ei ole merkitystä, ei myöskään sen aikaansaamiseksi vaaditulla työ- tai tietomäärällä. Myös käytännöllistä käyttötarkoitusta toteuttava tuote voi olla teos. Erään teosharkinnassa apuna käytetyn määritelmän mukaan teoskynnys ylittyy, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu itsenäisesti vastaavaan työhön ryhtyessään olisi tehnyt samanlaista teosta. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla. Myös teoksen osan on itsenäistä tekijänoikeussuojaa saadakseen yllettävä teostasoon.

Teostasovaatimusta voidaan arvioida eri tavoin riippuen teoslajista. Perinteisten kirjallisten ja esimerkiksi maalaustaiteen teosten osalta teostasovaatimuksia voidaan luonnehtia alhaisiksi, koska ne usein jo itsessään ilmentävät tekijänsä persoonallisuutta. Käyttötaiteen osalta teoskynnystä on pidetty korkeampana, koska käyttötarkoitus voi usein olla määräävä lopputuloksen kannalta pikemminkin kuin tekijänsä luova panos.

Tekijänoikeudella ei anneta yksinoikeutta ideoihin ja yleisiin periaatteisiin, vaan niiden teoksessa ilmenevään omaperäiseen ja luovaan ilmenemismuotoon. Samoin tekijänoikeussuojan ulkopuolelle jäävät esimerkiksi teoksen aihe, aiheen käsittelyä ohjaava metodi sekä teoksen sisältämät tiedot sellaisenaan.

Tekijänoikeuden sisällöstä säädetään tekijänoikeuslain 2 ja 3 §:ssä. Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään lain 2 §:ssä. Sen 1 momentin mukaan tekijänoi-

keus tuottaa, tekijänoikeuslain 2 luvussa säädettyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna, käännökseenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuustai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen. Pykälän 2 momentin mukaan kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa. Pykälän 3 momentin mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun se esitetään julkisesti tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen tai näytetään julkisesti.

Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään lain 3 §:ssä. Pykälän 1 momentin mukaan, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin, on tekijä ilmoitettava siten kuin hyvä tapa vaatii. Toisen momentin mukaan, teosta ei saa muuttaa tekijän kirjallista tai taiteellista omalaatuisuutta loukkaavalla tavalla, eikä sitä saa saattaa yleisön saataviin tekijää sanotulla tavalla loukkaavassa muodossa tai yhteydessä.

Tekijänoikeuslain 43 §:n ensimmäisen virkkeen mukaan tekijänoikeus on voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän tai, jos kysymys on lain 6 §:ssä tarkoitettusta yhteisteoksesta, viimeksi kuolleen tekijän kuolinvuodesta.

Sitaatiooikeudesta

TekijäL 22§:n (24.3.1995/446) mukaan julkistetusta teoksesta on lupa hyvän tavan mukaisesti ottaa lainauksia tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa.

Sitaatiooikeuden perusteista kirjoitettiin laajahkosti nykyisen tekijänoikeuslain valmisteluteksteissä. Komiteanmietintöön 1953:5 sisältyi ehdotus sitaatiooikeudesta (ehdotuksen 13 §). Mietinnön mukaan kysymyksessä olevan esityksen ei itsensä tarvitse täyttää tekijänoikeussuojalle asetettuja vaatimuksia, vaan se voi olla esim. sanomalehtitiedotus "tai muu sellainen". Ehdotuksen mukaan ei olisi sallittua tekijän suostumuksetta julkaista yksinomaan lainauksista tai sävellysteosten katkelmista muodostettuja kokoelmia (KM 1953:5 s. 56):

"Puheena olevassa säännöksessä ei ole sanottu, kuinka laaja lainaus saa olla. Tästä tuskin voidaankaan antaa yleistä sääntöä, vaan on kysymys kussakin yksityistapauksessa ratkaistava olosuhteiden mukaan, jolloin lähinnä on otettava huomioon lainauksen tarkoitus sekä lainatun osan ja koko teoksen laajuuden välinen suhde."

Lisämääritteet hyvän tavan mukaisuudesta ja tarkoituksen edellyttämästä laajuudesta lisättiin komiteanmietintöön KM 1957:5 perustuvan ehdotuksen mukaan (ss. 19-20.).

Oikeuskirjallisuudessa on kommentoitu TekijäL 22 §:n edellytystä "hyvän tavan" mukaisuudesta seuraavasti. Siteerauksen tulee olla apuna henkisessä luomistyössä. Lainauksella tulee olla asiallinen yhteys siteeraajan teokseen. Pelkästään sitaateista koostuva työ ei ole hyvän tavan mukainen. Hyväksyttävänä tarkoituksina lainaamiselle on pidetty esimerkiksi omien ajatusten ja näkemysten perustelemista myös asian havainnollistamista ja selkeyttä. Lainaus tulee myös kyseeseen kritisoitaessa toisen tekijän näkemyksiä. Lainauksen pituudelle ei ole säädetty enimmäis- eikä

vähimmäisrajaa tai säännöstä oman ja lainatun tekstin määrällisestä suhteesta. (Pirkko-Liisa Haarman, Tekijänoikeus ja lähioikeudet, Helsinki 2005, ss. 189-190)

Sitaattioikeus merkitsee sitä, että toisen teoksen osa saadaan laillisesti ilman kyseisen teoksen oikeudenhaltijan lupaa ja korvausta maksamatta ottaa siteeraajan teoksen osaksi. Sen vuoksi lähtökohtana tulee olla, että sitaattioikeutta ei saa käyttää taloudelliseen kilpailamiseen teoksen tekijän kanssa. (Katariina Rajala (toim.), "Tutkimuksen tekijänoikeudet", Juva 1998, s. 67)

Tekijän nimen mainitsemisesta tekijänoikeuden rajoitussäännöksiin perustuvan käytön osalta (ehdotuksen 24 §) todettiin mietinnössä, että "toisintamisoikeuden poikkeuksellinen luonne tietenkään ei voi oikeuttaa rajoittamaan tekijän moraalisia oikeuksia (...) Selvyyden vuoksi on luvun loppupykälään otettu säännös, että nyt kysymyksessä olevissa tapauksissa lähde on mainittava siten kuin hyvä tapa vaatii." (KM 1953:5 s. 62). Komiteanmietinnössä 1957:5 s. 25 todettiin saman säännöksen osalta vielä, että tekijän "droit moral- eli aatteellista oikeuttaan on kunnioitettava silloin kun teosta käytetään mainittujen määräysten nojalla".

TekijäL 11 § 2 mom. ennen lainmuutosta 14.10.2005/821 voimassa ollut sanamuoto (24.3.1995/446) koskee teoksen julkista teisintamista, mutta ottaen huomioon ylläolevat maininnat lainkohdan synnystä, on pidettävä selvänä, että lainkohta koskee myös muuta teisintamista kuin koko teoksen teisintamista, eli sitä on sovellettava myös sitaattien osalta. Samoin on esitetty oikeuskirjallisuudessa (Pirkko-Liisa Haarmann, "Tekijänoikeus & lähioikeudet", Helsinki 1999, s. 136).

Yleissäännös tekijän nimen esittämisestä kappaleen valmistuksen ja julkistamisen yhteydessä sisältyy edellä mainittuun TekijäL 3 §:ään.

Tekijänoikeusneuvoston aiempi käytäntö

Seuraavassa käydään esimerkein läpi tekijänoikeusneuvoston aiempaa käytäntöä suojamuodoittain.

Kirjallisten dokumenttien tekijänoikeussuojaa koskevat aiemmat lausunnot

Käsillä olevaan materiaaliin jossain määrin verrattavien dokumenttien tekijänoikeussuojaa on käsitelty lausunnoissa TN 1991:15, TN 1994:3, TN 1996:15, TN 2004:2 (tekijänoikeus kameran tuotepiirroksiin, järjestelmäkarttaan ja ohjekirjoihin), 2004:5 (kirjallisten tuotteiden tekijänoikeus- ja luettelosuoja), TN 2004:7 (materiaaliluettelon suoja), TN 2004:15 (tekijänoikeus koulutusaineistoon) TN 2003:17 (tekijänoikeus sopimusehtoihin) ja 2005:8 (liikeryityksen dokumenttien tekijänoikeudellinen suoja).

Näille ratkaisuille on ollut tunnusomaista, että dokumenteilta on vaadittu varsin korkeaa omaperäisyyttä tekijänoikeussuojan edellytyksenä. Tämä johtuu siitä että useissa tapauksissa dokumentin sisällön määräävät lähinnä ulkoiset olosuhteet (mitä luonteeltaan teknisiä seikkoja dokumentissa on haluttu ilmaista ja luetteloida) kuin tekijänsä luova panos.

Erityisesti lyhyiden ilmaisujen tekijänoikeussuojaa ja sitä koskevaa tekijänoikeusneuvoston lausuntokäytäntöä on käsitelty lausunnossa TN 2005:10.

Sitaatioikeutta koskevat tekijänoikeusneuvoston aiemmat lausunnot

Tekijänoikeusneuvosto on antanut varsin runsaasti lausuntoja jossa se on joko pääasiana tai muun asian ohessa käsitellyt sitaatioikeuden käyttöä (muiden muassa TN 1987:8, TN 1990:16, TN 1992:4, TN 1992:16, TN 1993:18, TN 1995:14, TN 1996:13, TN 1997:13, TN 1998:17, TN 2000:8, TN 2000:14, TN 2002:16 ja TN 2002:18).

Esimerkiksi lausunnossa TN 1996:13 s. 4 on todettu, että sitaatioikeuden käyttämistä ei ole rajattu tiettyyn teoslajiin tai tiettyyn tekniikkaan.

Lausunnossa 2002:18 katsottiin, että koska 50-sivun mittaisessa monisteessa sisälsivät sivut 2-35 pääosin toisesta lähteestä otettuja tekstejä, ei kyseessä ollut sallittu sitaatioikeuden käyttö.

Lausunnossa TN 1992:4 todettiin että tekijän nimi on mainittava myös silloin, kun teosta käytetään jonkin tekijänoikeutta rajoittavan säännöksen perusteella. Nimen mainitsematta jättäminen voi joissakin tapauksissa täyttää tekijänoikeusrikkomuksen tunnusmerkistön. Lausunnossa TN 1995:14 otettiin kantaa tekijän nimen ilmoittamiseen sitaatin yhteydessä. Lausunnon mukaan tekijän nimen ilmoittaminen perustuu TekijäL 3 § 1 momentin säännökseen ("kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin, on tekijä ilmoitettava sillä tavalla kuin hyvä tapa vaatii", s. 3).

Esimerkiksi lausunnoissa TN 2000:14 ja TN 2002:16 on katsottu että TekijäL 11 § 2 mom:n velvoite ilmaista toisinnetun teoksen lähde koskee myös sitaattia. Lausunnossa TN 1997:13 todetaan niinkään että teosta julkisesti toisinnettaessa on lähde mainittava siinä laajuudessa ja sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii. Hyvä tapa voi vaihdella aloittain.

Lausuntopyynnössä tarkoitettu aineisto ja vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

Kantajän dokumentti

Syyttäjän todisteessa 2, liite 3, on kopioita nettisivuista. Jokaisen sivun yläreunassa on sama otsikko ja sen alla tekstiä ja kuvia. Ensimmäisellä sivulla on kohdassa "Tekijätiedot" seuraavat maininnat: "(c) B Oy" ja "Käsikirjoitus: PP".

Lainauksen määrä on allaolevassa arvioitu laskemalla kokonaiset ja jäljennetyt rivit silmämääräisesti arvioiden. Yksittäisissä luvuissa voi olla tulkinnanvaraisuutta, mutta lukujen suuruusluokka, joka jäljennösten määrän arvioinnissa on keskeisintä, on oikea.

Ensimmäisen sivukopion tekstistä on kuusi riviä, eli hiukan yli puolet, merkitty jäljennetyksi. Toiselta sivulta on yksittäisiä sanoja ja lauseenosia merkitty jäljennetyksi, yhteensä kolmen riviä, eli noin yksi kolmasosa. Kolmannelta sivulta on merkitty jäljennetyksi kymmenen riviä, eli noin yksi kuudesosa. Neljänneltä sivulta on jäljennetyksi merkitty noin viidesosa eli 15 riviä 75:stä.

Viidenneltä sivulta on jäljennetyksi merkitty 24 riviä 87:stä. Kuudennelta sivulta on jäljennetyksiä merkitty 12 riviä 49:stä. Seitsemänneltä sivulta jäljennetyksi on merkitty 20 riviä 80:stä.

Kokoavasti voidaan todeta, että dokumentin noin 370 rivistä on merkintöjen mukaan lainattu noin 90, eli neljäsosa.

Lainatut osa ovat sisällöltään dokumentoivia ja sisältävät runsaasti faktoja. Osa lainauksista on samojen yksittäisten ilmaisujen käyttämistä (esim. "voit tutustua puuarkkitehtuuriin", "voit kuunnella hiljaisuutta" ja "pihapiiriin kuuluu talli ja 4 vanhaa aittaa"), jolloin samankaltaisuus saattaa osittain johtua samasta aihepiiristä ja siitä, että faktoja kerrottaessa voidaan helposti päätyä samoihin ilmaisiin.

Vastaajan dokumentti

Lausuntopyyntöön on oheistettu käräjäoikeuden käsittelyn todistusmateriaalia. Syyttäjän todiste no:1, liite 2, on julkaisu nimeltään "YY". Julkaisuun on merkitty keltaisella päälleviivauskynällä ne kohdat, joiden katsotaan tulleen jäljennetyksi vastaajien dokumenttiin.

Julkaisussa on ensin suomenkielinen teksti, joka on sitten käännetty venäjänkieleen. Julkaisu on siten kaksikielinen. Sen sivumäärä on 40, joka sisältää valokuvia sekä kaksi karttaa.

Sivulla 4 oleva teksti on merkitty lähes kokonaisuudessaan lainaukseksi. Julkaisun johdanto-osa on lähes kokonaan lainattu. Siinä on kolmella palstalla 24 tekstiriviä lainauksia. Sivulla 6 niinkään suurin osa tekstistä on lainausta, yhteensä 39 tekstiriviä, eli osat jotka käsittelevät samoja kohteita. Sivulla 7 on 13 tekstiriviä lainauksia (samaa kohdetta käsittelevä kappale). Sivulla 8 on kohteen esittely lainausta lähes kokonaisuudessaan (31 tekstiriviä), lukuunottamatta yhtä kappaletta. Sivulla 9 on kappale "Muistomerkit" kokonaisuudessaan lainaus. Tähän päättyy matkakohteen esittely. Sivulta 10 alkavat selostukset erilaisista matkailupalveluista.

Muilta osin dokumenttiin (yht. 40 sivua) ei ole tehty merkintöjä lainauksista. Kokoavasti voidaan sanoa, että dokumenttiin tehtyjen merkintöjen mukaan luku joka koskee matkakohteen esittelyä on lähes kokonaisuudessaan lainattu toisesta lähteestä.

Tekijänoikeusneuvoston vastaukset esitettyihin kysymyksiin

-Onko teksti, joka on lainattu suojattua? Onko B Oy:n taholta joku henkilö omalla luovalla toiminnallaan aikaansaanut perustekstit, jotka on julkaistu B Oy:n nettisivuilla?

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että se kokonaisuus joka sisältyy nettimateriaaliin muodostaa itsenäisen ja omaperäisen kirjallisen kokonaisuuden, joka nauttii suojaa tekijänoikeuslaissa tarkoitettuna teoksena. Aineistossa on runsaasti faktoja, ja osa aineistosta on varsin suurella todennäköisyydellä sellaista, että se perustuu joihinkin aiempiin teoksiin. Tämä ei kuitenkaan muuta sitä seikkaa, että kyseisen kokonaisuuden voidaan katsoa nauttivan tekijänoikeudellista suojaa riittävän itsenäisenä ja omaperäisenä kirjallisena teoksena.

Tekijänoikeusneuvostolle ilmoitetun tiedon mukaan tekstin on laatinut PP. A:n kääntäjänoikeuden pöytäkirjan mukaan (s. 2) PP on luovuttanut tekijänoikeuden kirjansa tekstiosaan B säätiölle siten, että B voi julkaista tekstin nettisivuillaan. Tekijänoikeusneuvosto ei toimivaltansa puitteissa ota kantaa tämän sopimuksen tulkintaan.

-Onko YY -esitteeseen valmistettu kappale jonkun suojatusta kirjallisesta teoksesta vai ei? Ovatko YY -esitteen tekstit sellaiset, että kyseessä on kappaleen valmistaminen aikaisemmasta teoksesta?

YY -esite on lainauksissa huolimatta siinä määrin erilainen kokonaisuus kuin lainauksen kohteena toimineet nettisivut, että sitä ei voida pitää tämän teoksen kappaleena. Sen sijaan osuus jossa matkakohde esitellään on siinä määrin laajasti lainattu kyseisillä nettisivuilla olleesta materiaalista, että voidaan katsoa sen ylittävän tekijänoikeuslaissa tarkoitettua sitaattioikeuden rajat.

-Täyttävätkö lainauksen kohteena olleet lauseet teoskynnyksen?

Tekijänoikeusneuvosto on aiemmassa lausuntokäytännössään suhtautunut lyhyiden ilmaisujen tekijänoikeussuojaan niin, että sellaisilta on vaadittu huomattavan korkeaa itsenäisyyttä ja omaperäisyyttä. Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut tässä tapauksessa esitettyjä lainauksia ja katsoo, että lainatut lauseet kokonaisuutena nauttivat tekijänoikeussuojaa.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo sitä vastoin, että asiassa on toimittu vastoin TekijäL 22 §:n säännöstä. Lainauksia on otettu siinä määrin laajasti, että lainauksia ei voida pitää hyvän tavan mukaisina. Erityisesti on kiinnitetty huomiota siihen, että esitteen YY esittelyosa, esitteen kannalta keskeinen jakso, on laadittu lähes yksinomaan lainausten varaan. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että näin laaja lainausoikeuden käyttö ei vastaa

lain tarkoitusta. Lisäksi lainatessa olisi tullut mainita lainauksen lähde, jolta osin on toimittu TekijäL 11 § 2 mom:n vastaisesti.

Puheenjohtaja

Niklas Bruun

Sihteeri

Mikko Huuskonen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Niklas Bruun (puheenjohtaja), Katariina Sorvari (varapuheenjohtaja), Marit Hohtokari, Tuula Hämäläinen, Päivi Liedes, Kai Nordberg, Kirsi-Marja Okkonen, Tytti Peltonen, Risto Salminen, Anne Stenros, Markku Uotila, Pirjo Valtanen, Martti Virtanen ja Ahti Vänttinen.